

ĆWICZENIA

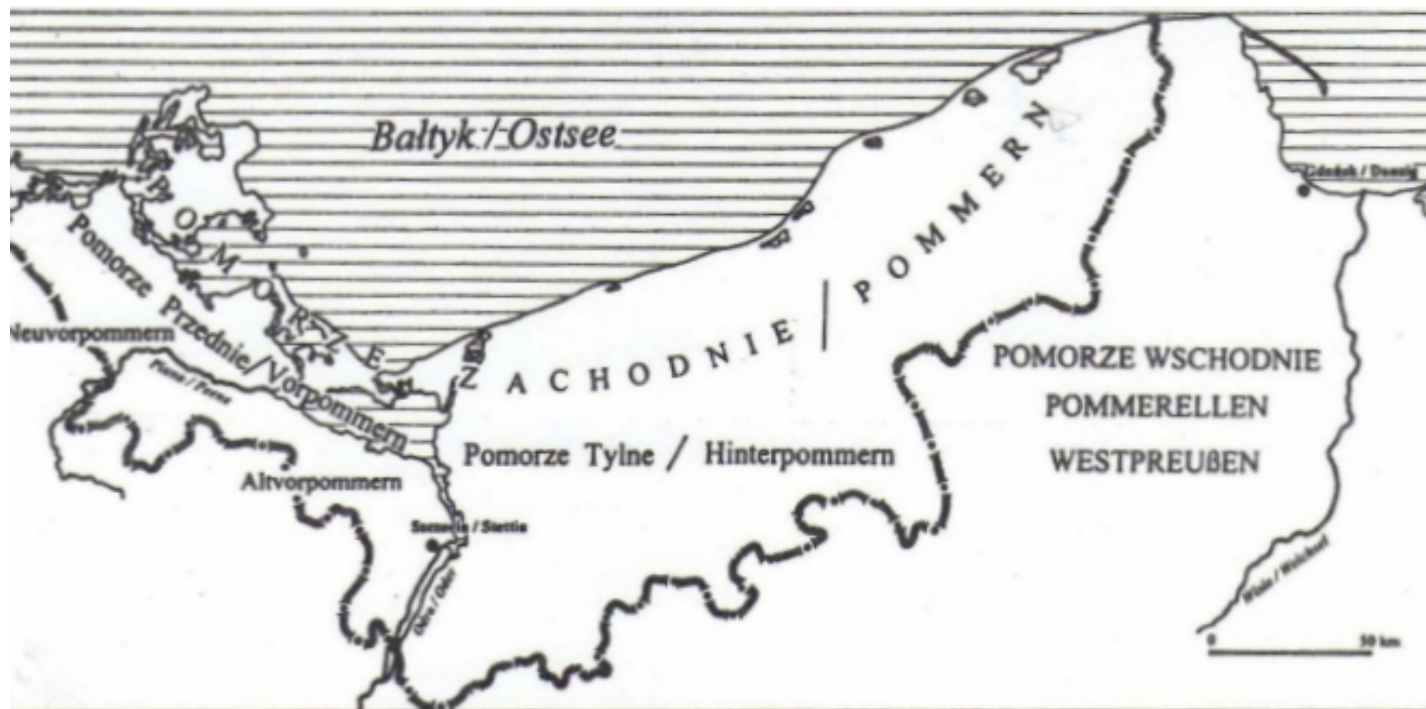
DO

INTERNETOWEGO PODRĘCZNIKA HISTORII KASZUBÓW

TEMAT 4: POMORZE – OJCZYZNA KASZUBÓW PRZED TYSIĄCEM LAT.

Materiały źródłowe do zadań 1-4:

Źródło A. Nomenklatura historyczno-geograficzna ziem pomorskich.

(Źródło: J.M. Piskorski, *Pomorze plemienne. Historia – Archeologia – Językoznawstwo*, Poznań 2002, s. 27)

Źródło B. Nazwy części Pomorza w języku kaszubskim:

Przédné Pòmòrzé, Wschòdné Pòmòrzé, Strzédné Pòmòrzé, Tilné Pòmòrzé

Źródło C. Podział Pomorza.

[W XII w.] Pomorze podzieliło się na dwie części: zachodnią, którą określiliśmy nazwą: „księstwo kaszubsko-lucickie”, rozłożone po obu brzegach dolnej Odry, oraz wschodnią – „kaszubsko-kociewską”.

(Źródło: G. Labuda, *Historia Kaszubów w dziejach Pomorza*, t. 1: *Czasy średniowieczne*, Gdańsk 2006, s. 102)

Źródło D. Nazwy księstw pomorskich:

zachodniokaszubskie, środkowokaszubskie, wschodniokaszubskie, kaszubsko-lucickie, kaszubsko-kociewskie, księstwo kociewskie

Zadanie 1 [3 pkt]

Uzupełnij poniższą tabelką dobierając właściwe określenia w języku kaszubskim spośród podanych w źródle B:

Język	Część Pomorza		
	niemiecki	Vorpommern	Hinterpommern
kaszubski			
polski	Pomorze Przednie	Pomorze Tylne	Pomorze Wschodnie

Zadanie 2 [2 pkt]

Odwołując się do treści zawartych w temacie 4 Internetowego Podręcznika Historii Kaszubów oraz nazw poszczególnych części Pomorza w języku polskim i niemieckim (źródło **A**), wpisz w odpowiednie miejsca na mapce (źródło **A**) następujące nazwy w języku kaszubskim:

Zôpadné Pòmòrzé, Wschòdné Pòmòrzé

Zadanie 3 [4 pkt]

Przeczytaj uważnie treść tematu 4 Internetowego Podręcznika Historii Kaszubów, następnie, wykorzystując pojęcia (w odpowiedniej formie językowej) znajdujące się w materiale źródłowym **D**, a także w źródłach **A** i **C**, uzupełnij poniższe zdania:

W niemieckiej nauce Pomorze Zachodnie określa się terminem Pommern. W polskiej historiografii przyjęło się określać istniejące w tej części Pomorza Księstwo Pomorskie (państwo rządzone przez dynastię Gryfitów) mianem księstwa zachodniopomorskiego. Profesor Gerard Labuda (1916-2010), kaszubski historyk, nazywa to państwo księstwem....., zaś w Internetowym Podręczniku Historii Kaszubów określa się je mianem księstwa.....
 Państwo Subisławiców (XII-XIII w.) istniejące we wschodniej części Pomorza, wspomniany historyk kaszubski nazywa księstwem....., natomiast w Internetowym Podręczniku Historii Kaszubów określa się ten kraj jako księstwo.....

Zadanie 4 [4 pkt]

Wykorzystując wiedzę pozaźródłową podaj co najmniej jeden argument – do każdego pojęcia określającego dwie państwowości kaszubskie na Pomorzu – uzasadniający celowość stosowania tej terminologii.

- A. księstwo kaszubsko-lucickie – księstwo zachodniokaszubskie
- B. księstwo kaszubsko-kociewskie – księstwo wschodniokaszubskie

Materialy do zadań 5-7:

Źródło A. Fragment Internetowego Podręcznika Historii Kaszubów (temat 4).

Historyczne granice kraju Kaszubów wyznaczają dolna Odra (na zachodzie) i dolna Wisła (na wschodzie) oraz Bałtyk (na północy) i Noteć (na południu). Obszar ten stanowi zasadniczą część Pomorza, które rozciąga się także na ziemię zaodrzańskie, aż po rzekę Reknice.

(Źródło: [http://kaszebsko.com/uploads/historia/Histori%C3%B4%20Kasz%C3%ABb%C3%B3w%20\(4\).pdf](http://kaszebsko.com/uploads/historia/Histori%C3%B4%20Kasz%C3%ABb%C3%B3w%20(4).pdf))

Źródło B. Fragment kaszubskiego hymnu narodowego *Ziemia Rodnô* (autor: Jan Trepczyk).

Zemia Rodnô, pëszny kaszëbsczy kraju,

Òd Gduńska tu, jaż do Roztoczi bróm!

Të jes snôżô, jak kwiat rozkwitli w maju.

Ce, Tatczëznã, jô lubòtnã tu móm.

(Źródło: <http://kaszebsko.com/hymn-narodowy.html>)

Źródło C. Roztoka czy Bramy Roztockie.

Następny wers wydaje się naturalnym dopełnieniem epitetu „geograficznego”; padają nazwy Gdańsk i Roztoka (czyli obecnie leżący na terenie Niemiec Rostock) wyznaczające granice wymienionego wcześniej kraju. I tu po raz kolejny, na pozór dość oczywista próba określenia zasięgu terytorialnego opisywanej krainy każe czytelnikowi odnieść się do historii, a badaczowi twórczości Jana Trepczyka do poglądów Zrzeszińców, odwołujących się do Aleksandra Majkowskiego. Gdańsk to historyczna stolica Pomorza, w katedrze oliwskiej pochowani są książęta pomorscy (...). Trudniej wyjaśnić drugą z nazw pojawiających się w wierszu. Może tu chodzić bądź o Bramy Roztockie [takie bramy znajdują się w kilku miejscowościach sąsiadujących z Rostockiem, np. w Ribnitz-Damgarten, miejscowości położonej nad Reknicą – D.Sz.] (...), bądź o Roztokę. Za tą koncepcją przemawia więcej argumentów. Przede wszystkim wielki mistrz duchowy autora *Zemi Rodny* – Aleksander Majkowski w *Historii Kaszubów* zalicza Roztokę (pis. autora) do miast pomorskich, a zachodnią granicę Pomorza sytuuje wzdłuż biegu rzeki Warnawy przepływającej przez to miasto. (...) Na Roztokę wskazuje także forma językowa. (...) Konkludując, sformułowanie *Roztoczi bróm* trzeba potraktować jako metaforę określającą zachodnie krańce pomorskiego świata, opartą na przekonaniach historycznych autora.

(Źródło: M. Pobidyńska, *Zemia Rodnô* Jana Trepczyka. Analiza literacko-ideowa, Gdynia 2009, s. 16, 17)

Źródło D. Granice Kaszub w literackiej wizji Aleksandra Majkowskiego.

Òn [Józef Zabłoczi – D.Sz.] wżął, zawiéśył płótno na scanie i sã spitôł [Remusa – D.Sz.]:

– A wiész të, co to je? (...)

– To je gwësno wizerënk jaczégò kraju.

– To je wizerënk naszi òjczëznë! – rzekł pón Józef.

Pò tim (...) jął wëkładac:

– Te dwie krąconé czòrné drodżi, co jidą z pòlniô kù nocë to dwie wiôldżé rzéczci: na wschòdze słuńca Wisła, na zòchòdze Òdra. Tam, gdzie Wisła biezi w mòrze, môsz Gduńsk, tam gdzie Òdra, môsz Szczecëno. Zdrzë, jak linia mòrza pòdbiégoł tãpim klinã do ùscô Òdrë i bôczë, że przeszedłszë rzékã tã na lewi brzég, wiedno jesz stojisz na dôwny zemi kaszëbsczy. Bò òna sã cygnie (...) jaż bezmała tãdë, gdzie stoi Berlin, stolëca Niemców i miasto Roztoka, niedalek mòrza. Òd pòlniô sznur Wartë i Notecë, jaż do kòlana Wisłë przë Fordonie, a òd nocë mòrze: to stòrodòwné grańce naszi zemi kaszëbsczy. (...)

Jô ze zdzëwienim patrził i slëchôł, bòm sobie nigdë nie ùwôżôł, zebë krôj Kaszëbów bëł jaż taczi duzi. A òn mówił dali:

– Taczi duzi bëł nasz krôj i wiele w nim żëło lëdu i panów i ksążãta włôsny nima rządżëlë. (...) – Tak ma wëzdrzała dówni, szescset lat nazôd. A dzys co mómë?

(Źródło: A. Majkowski, *Żécé i przigòdë Rémusa. Zwiercadło kaszëbszczé*, uwspòłczësnienie pisowni kasz. E. Pryczkowski, red. R. i W. Kiedrowscy, Gdańsk 1997, s. 102-103)

Źródło E. O potrzebie „kaszubizacji” dziejów Pomorza.

Zapoznawszy się w ogólnym zarysie z rozwojem historiografii mającej za przedmiot historię Kaszubów w dziejach Pomorza, można jej osiągnięcia dziejopisarskie ująć w pięciu kategoriach, a mianowicie: 1) „teutonizacji”, 2) „kaszubizacji”, 3) „brandenburgizacji”, 4) „polonizacji”, wreszcie ponownie jej 5) „kaszubizacji”. (...) W wyniku ostatniego okresu badań pomorzoznawczych wyłoniła się nie tylko możliwość, lecz wprost konieczność powrotu do koncepcji „kaszubizacji” dziejów Pomorza, a to głównie z zachęty etniczno-językoznawczej, wykazującej jedność językową wszystkich narzeczy języka kaszubskiego, zatem i całego Pomorza Zachodniego, a stąd dalej na wschód od dolnej Odry aż do ujścia Wisły, z wyłączeniem Kociewia i Krajny (...).

(Źródło: G. Labuda, *Historia Kaszubów w dziejach Pomorza...*, s. 30, 31)

Zadanie 5 [4 pkt]

Wykorzystując materiały źródłowe **A**, **B**, **C** i **D** oraz wiedzę pozaźródłową, uzupełnij zdania wpisując słowa (w odpowiedniej formie) spośród następujących:

Monachium, Odra, Reknica, Warta, Wisła, Łeba, Rostock

Granice historycznych Kaszub wyznaczała na zachodzie dolna....., a na wschodzie dolna W literackiej wizji Aleksandra Majkowskiego i Zrzeszińców (m.in. Jana Trepczyka) Kaszuby obejmowały także ziemie zaodrzańskie, aż po rzekę....., a nawet jeszcze dalej na zachód, dochodząc do dzisiejszego miasta....., leżącego obecnie na terenie Republiki Federalnej Niemiec.

Zadanie 6 [2 pkt]

Uzasadnij tezę, że materiały znajdujące się w źródłach B i D są niejako literackim wypełnieniem naukowego postulatu o „kaszubizacji” dziejów Pomorza.

Zadanie 7 [3 pkt]

Wykorzystując materiały źródłowe **B**, **C**, **D** i **E** połącz autorów z tytułami ich dzieł. W miejsca wy kropkowane wpisz odpowiednie litery.

I. Aleksander Majkowski	A. <i>Historia Kaszubów</i>	I.
II. Gerard Labuda	B. <i>Zemia Rodnô</i>	II.
III. Jan Trepczyk	C. <i>Historia Kaszubów w dziejach Pomorza</i>	III.
	D. <i>Dzieje Kaszub</i>	

Materiały źródłowe do zadań 8-10:

Źródło A. Bitwa pod Konungahela (1136 r.) według Snorriego Sturlusona*.

Andres Brunsson był wielce wyróżniającym się człowiekiem, przewodził kościołowi Krzyża Świętego. (...) W przeddzień dnia świętego Wawrzyńca, kiedy odprawiana była suma, przybył Racibor, król Windów** pod Konungahelę (...). Dunimysł zwał się siostrzeniec konunga*** [czyli Racibora – D.Sz.], zaś Unibor nazywał się höfding**** pewien, który przewodził licznemu zastępowi. (...) Owi dwaj höfdingowie wpłynęli z częścią wojska we wschodnią odnogę [chodzi o ujście rzeki Götalef – D.Sz.] przy Hising [wyspa Hisingen – D.Sz.] i dotarli tak w pobliże miasta (...) zaś część zastępów [pod wodzą Racibora – D.Sz.] skierowała się zachodnią odnogą [rzeki Götalef – D.Sz.] do miasta. (...) Einar, powinowaty Andresa, przyniósł wieści do kościoła grodowego, ponieważ w nim zgromadził się lud miasta na sumę. (...) Einar powiedział ludziom, że wojsko zbliża się do miasta na bardzo wielu statkach wojennych, zaś część zastępów jedzie [konno – D.Sz.] (...). Konung Racibor zaproponował tym, którzy byli w grodzie, żeby wyszli, a zachowają życie (...). Ale wszyscy [obrońcy – D.Sz.] (...) weszli na wały (...) i tak zaczęła się wielka bitwa (...). Potem (...) tak postanowili ludzie, którzy jeszcze pozostali [w Konungaheli – D.Sz.], że poddadzą gród, a sami przejdą pod władzę pogan (...), ale była to bardzo nierozsądna decyzja, gdyż poganie nie dotrzymali słowa swego, pojmali wszystkich ludzi (...), i zabrali wszystkie bogactwa, które były w grodzie, weszli do kościoła Krzyża i skradli całe jego ozdobne wyposażenie. (...) Potem poganie podpalili kościół i wszystkie domy, które były w grodzie. (...) Potem poszli poganie ku statkom swoim z łupami wojennymi (...), wzięli jako zdobycz wojenną cały lud [tego miasta – D.Sz.] (...).

(Cyt. za: A. Szejter, *Wielka wyprawa księcia Racibora. Zdobycie grodu Konungahela przez Słowian w 1136 roku*, Warszawa 2013, s. 69, 84, 100, 103, 106, 112, 129, 161, 162, 173, 174)

*Snorri Sturluson – żyjący na przełomie XII/XIII w. islandzki wódz, polityk, a także autor sag (m.in. *Sagi o Magnusie Ślepym i Haraldzie Środze Bożym*, z której pochodzi tekst zawarty w źródle A).

**Windowie – tak określano w Skandynawii ogólnie Słowian Zachodnich (a od XII w. Pomorzan).

***Konung – to określenie władcy, króla.

****höfding – wódz.

Źródło B. Plan bitwy pod Konungahelą.

(Źródło: A. Szejter, *Wielka wyprawa księcia Racibora. Zdobycie grodu Konungahela przez Słowian w 1136 roku*, Warszawa 2013, s. 104)

Źródło C. Miasto Kungälv (dawna Konungahela) w Szwecji – widok współczesny.

(fot. D. Szymikowski)

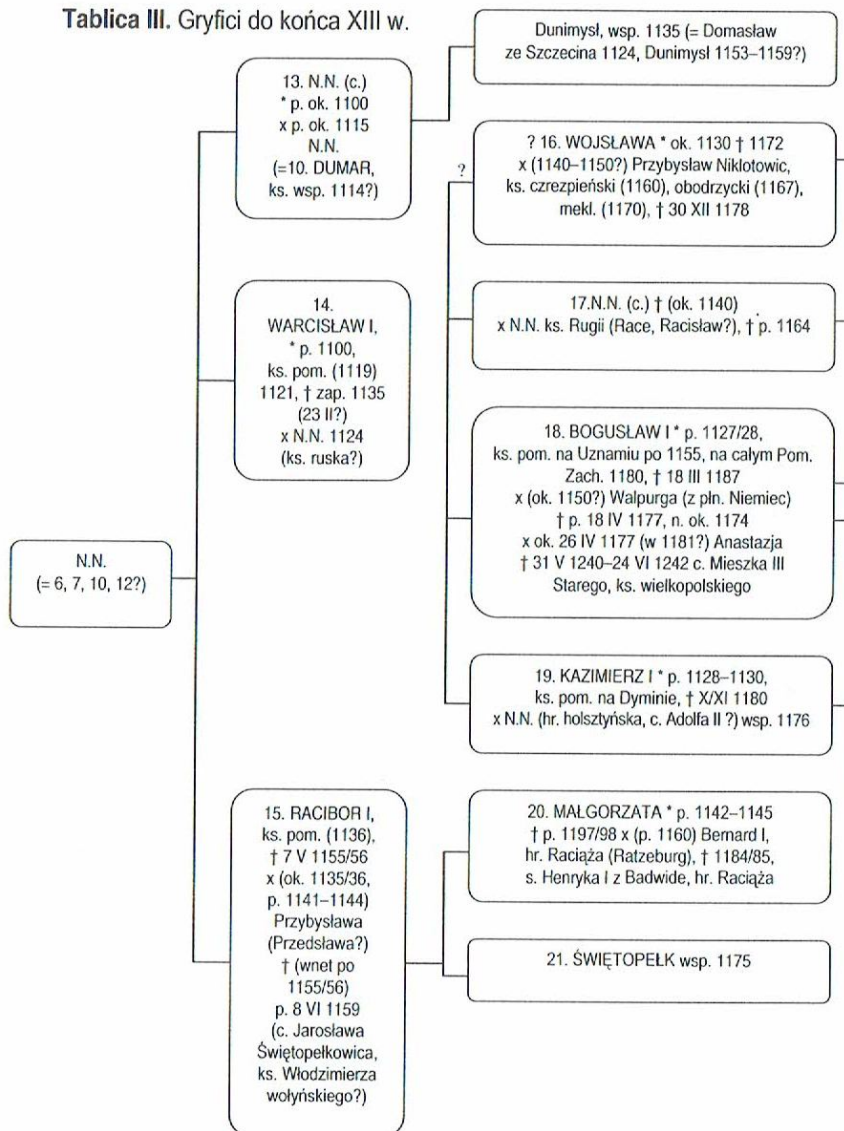
Źródło D. Tablica z listą proboszczów/pastorów w kościele w Kungälv (dawna Konungahela).

Series Pastorum		
Andreas Brunsson	omkr.	1128 – 1135
Olafr	"	1223 –
Per Jonson	"	1476 –
Carl	"	1502 – 1527
Lauritz		1527 – 1530
Staffan		1530 – 1564
Petrus Paulinus		1564 – 1572
Michel Jensen		1572 – 1608
Holger Ovessen		1609 – 1632
Peder Söffrensen Ström		1633 – 1677
Laurentius Andreae Westerman		1678 – 1681
Jacob Rattrey		1682 – 1709
Andreas Franchelius		1710 – 1735
Andreas Franchelius junior		1736 – 1766
Fabian Hilleström		1767 – 1776
Carl Mannercrantz		1778 – 1783
Immanuel Haeger		1784 – 1800
Daniel Wallerius		1801 – 1812
Carl Fredrik Künckel		1813 – 1837
Peter Grundell		1839 – 1838
Johan Axel Ahlberger		1860 – 1892
Bengt Martin Bergsell		1898 – 1926
Gustaf Fredrik Melander		1927 – 1937
Hilding Algot Einar Erlandsson		1958 – 1972
Karl Patrik Oswald Karlsson		1973 – 1991
Stig Arne Valentin Jarby		1992 – 2000
Erik Martin Lindh		2003 –

(fot. D. Szymikowski)

Źródło E. Pierwsi władcy z kaszubskiej dynastii Gryfitów.

Tablica III. Gryfici do końca XIII w.

(Źródło: E. Rymar, *Rodowód książąt pomorskich*, Szczecin 2005; tab. III)

Zadanie 8 [3 pkt]

Wykorzystując materiały źródłowe **A** i **E**, oceń, czy poniższe zdania są prawdziwe. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F – jeśli jest ono fałszywe.

Lp.	Zdanie	Prawda	Falsz
A	Dowódcą wojsk słowiańskich, które zaatakowały Konungahelę był książę pomorski Racibor, syn Warcisława I.	P	F
B	Zwycięstwo w bitwie pod Konungahelą odnieśli wojownicy księcia Racibora.	P	F
C	Racibor i jego wojownicy zabili wszystkich mieszkańców Konungaheli.	P	F

Zadanie 9 [1 pkt]

Porównaj materiały źródłowe **A**, **B** i **C**. Podaj element krajobrazu (odegrał decydujące znaczenie w bitwie pod Konungahelą) wymieniony w źródle **A**, a widoczny w źródłach **B** i **C**.

Zadanie 10 [5 pkt]*

Snorri Sturluson w swej sadze napisał: *Pięć zim* [to jest 5 lat – D.Sz.] *po śmierci konunga* [chodzi o władcę Norwegii] *Sigurda miały miejsce w Konungaheli ważne wydarzenia* [najazd Racibora – D.Sz.]. W związku z tym, że wspomniany władca zmarł w 1130 r., niektórzy historycy (a za nimi różne opracowania o charakterze popularnym, np. https://pl.wikipedia.org/wiki/Bitwa_o_Konungahel%C4%99) datowali tę bitwę na rok 1135. Posługując się poniżej podanym fragmentem sagi oraz wykorzystując kalendarz rzymski ogólny (zob. np.: https://pl.wikipedia.org/wiki/Og%C3%B3lny_kalendarz_rzymski), kalkulator dat (zob. np.: <http://www.astro.uni.torun.pl/~kb/Efemerydy/JulianDay.htm>) i wiedzę pozaźródłową, ustal dzień tygodnia, w którym doszło do bitwy. Następnie uzasadnij, że bitwa musiała odbyć się w 1136 r., a nie rok wcześniej. Korzystając z kalkulatora dat, pamiętaj, że w owym czasie obowiązywał kalendarz juliański.

Fragment sagi, który należy wykorzystać (przeczytaj także ponownie tekst znajdujący się w źródle A – materiały do zadań 8-10) przy ustalaniu daty:

W przeddzień dnia świętego Wawrzyńca, kiedy odprawiana była suma, przybył Racibor, król Windów, pod Konungahelę (...).

(Cyt. za: A. Szrejter, *Wielka wyprawa księcia Racibora. Zdobycie grodu Konungahela przez Słowian w 1136 roku*, Warszawa 2013, s. 84)

***Uwaga! Nauczyciel powinien wspomagać uczniów w rozwiązywaniu problemów związanych z ustaleniem dnia tygodnia i daty bitwy. Uczniowie, przy rozwiązywaniu tego zadania powinni pracować w grupach. Wymagany jest dostęp do Internetu.**

.....

Zadania dodatkowe:

I.

Wykorzystując **wyłącznie** zamieszczoną w źródle **D** (materiały do zadań 8-10) listę proboszczów/pastorów w kościele w Kungälv, odpowiedz na następujące polecenia:

- wyjaśnij, w którym roku – według osoby układającej tę listę – miała miejsce bitwa pod Konungahelą.
- uzasadnij następujące stwierdzenia: Najazd księcia pomorskiego Racibora doprowadził do całkowitego zniszczenia Konungaheli. Miasto to, dopiero po stu latach od napaści, zaczęło powoli podnosić się z ruin, ale jeszcze w ciągu następnych ponad dwóch stuleci nie zdołało odzyskać dawnej świetności.

II.

Na lekcji dowiedziałeś się jak pomorskie państwa (i części Pomorza) nazywane są w historiografii niemieckiej, polskiej oraz kaszubskiej. Określenia przyjęte przez prof. Gerarda Labudę (księstwo kaszubsko-lucyckie, księstwo kaszubsko-kociewskie) oraz te zawarte w Internetowym Podręczniku Historii

Kaszubów (księstwo zachodniokaszubskie, księstwo wschodniokaszubskie) powstały niedawno i są odpowiedzią na potrzebę „kaszubizacji” dziejów Pomorza (zob. źródło E w materiałach do zadań 5-7).

A. Wyjaśnij, dlaczego w postrzeganiu (i wizji) naszych dziejów (terminologia jest tylko jednym z elementów opisu), dominuje obce (polskie i niemieckie) stanowisko. Dlaczego nawet sami Kaszubi, mówiąc czy pisząc o własnej historii, postrzegają ją często z polskiego (rzadziej niemieckiego) punktu widzenia?

B. Uzasadnij, podając odpowiednie argumenty, konieczność przyjęcia przez nas, Kaszubów, własnej terminologii, która służyłaby opisowi naszych dziejów oraz wypracowaniu własnej wizji tychże dziejów.

III.

Remus, bohater powieści Aleksandra Majkowskiego, po wyjaśnieniach Józefa Zabłockiego na temat obszaru niegdyś zamieszkiwanego przez Kaszubów, stwierdził: *Jô ze dzëwienim patrził i słëchôł, bôm sobie nigdë nie ùwôżôł, żebë krôj Kaszëbów bëł jaż taczi duzi.* Wykorzystując materiały zawarte w ćwiczeniach do tematów 3 i 4 Internetowego Podręcznika Kaszubów, sporządź ankietę składającą się z kilku pytań mających na celu sprawdzenie wiedzy Twoich koleżanek i kolegów z klasy (bądź szkoły, do której uczęszczasz) w zakresie omawianych w tych tematach zagadnień. Następnie dokonaj podsumowania wyników ankiety. Przedstawiając na forum klasy te wyniki, odnieś się także do przemyśleń Remusa.